■ כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות ■

בסוד שיח

תפוצה לכל קהילות ישראל

■ בס"ד ■ יום שלישי ■ גיליון יום הכיפורים ■ ו' תשרי ה'תשע"ח ■ 26.09.2017 ■ גליון מס' 446 ■

שאוני והטילוני אל הים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

שתים הן הסיבות לקריאת מפטיר יונה בתפילת מנחה ביום הכיפורים: א. כדי ללמד לבני אדם שאין יכולים לברוח מלפני ה' (אבודרהם)ב. להודיע שהשם יתברך מוחל וסולח לשבים (כאמור בנינוה). המסופר בספר יונה מעורר כמה תמיהות, כבר בפתיחת הספר כותב האבן עזרא: "יש לתמוה איך יעלה על לב חכם שידע השם ומעשיו, שיחשוב לברוח מפניו והוא בידו והכל מלא כבודו, ואיך יתנבא מורה פי השם?". נוסף לשאלה זו יש מקום לברר האם הטלת יונה אל הים להצלת אנשי הספינה היתה לפי ההלכה או לא? במסכת סנהדרין (עד ב) מובא: "נמנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד: כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תיהרג - יעבור ואל ייהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים...(ושם שואלת הגמרא:) רוצח גופיה מנא לן? - (ומשיבה הגמרא:) סברא הוא...מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי". ופרש"י : "מי יודע שיהא דמך חביב ונאה ליוצרך יותר מדם חברך, הלכך אין כאן לומר: 'וחי בהם - ולא שימות בהם' שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה, וכאן יש איבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות, שציוה על הרציחה". מבואר שאסור להמית אדם אחד כדי להציל את חבירו, ולכאורה לפי זה קשה על יונה שאמר: "שאוני והטילוני אל הים", כיצד יכולים אנשי הספינה להציל עצמם בהטלתו, מי יאמר שדמם אדום יותר מדמו? ומה שהרשה להם יונה להטילו אינו כלום לפי שאין לאדם רשות על גופו (עיין "משפט שיילוק" בספר לאור ההלכה להגרש"י זווין), ולכן אסור לאדם לאבד עצמו לדעת.

בירושלמי מסכת תרומות (בסוף פרק ח) מובא: "סיעות של בני אדם שהיו מהלכים בדרך, פגעו בהם גויים ואמרו: תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו הרי אנו הורגין את כולכם, אפילו כולן נהרגין לא ימסרו נפש אחת מישראל, ייחדו להן אחד כגון שבע בן בכרי ימסרו אותו ולא ייהרגו. אמר רבי שמעון בן לקיש: והוא שיהא חייב מיתה כשבע בן בכרי, ורבי יוחנן אמר: אף על פי שאינו חייב מיתה כשבע בן בכרי". לפי הכלל: ריש לקיש ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, אפשר להבין למה היה מותר למסור למיתה אם ייחדו אחד מהם אעפ"י שאינו חייב מיתה, וכיון שמציאותו של יונה בספינה סיכנה את כולם, היתה הטלתו לים כדין וכהלכה. אבל לפי הרמב"ם (בפ"ה מהל' יסודי התורה ה"ה) שפסק כריש לקיש וכתב: "אם יחדוהו להם ואמרו תנו לנו פלוני או נהרוג את כולכם, אם היה מחויב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו להם, ואין מורין להם כן לכתחילה, ואם אינו חייב מיתה יהרגו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל". לכאורה לפי זה קשה למה הטילו את יונה? אמנם הרמב"ם פסק שם (פ"ט ה"ג): "והכובש נבואתו חייב מיתה בידי שמים", אלא שהברייתא הדגישה שהנמסר צריך להיות חייב מיתה כשבע בן בכרי, היינו חייב מיתה בידי אדם, ולנו אין רשות להמית את החייב בידי שמים, ודמו אינו פחות אדום מדמם של אחרים. ואולי יש לחלק בין המקרה של הירושלמי שהמתבקש להימסר היה באותו מקום גם קודם לכן, והוא לא עשה שום מעשה שבגללו הגויים מאיימים להרוג את כולם, ואז אם הוא אינו חייב מיתה אין רשות למסור אותו כדי להציל את האחרים. מה שאין כן במקרה של יונה, אחר שידע שהוא חייב מיתה בידי שמים מפני שהוא בורח מלפני ה' בכבישת נבואתו, מדוע בא לסכנתם לסכן במעשהו את כל יושבי הספינה, על כן במקרה כזה וודאי שמותר להם להציל עצמם במיתתו, מדין הבא להרגך השכם להורגו, וראיה לדבר ממעשה שמשון (שופטים טו) שאחר שהכה את הפלשתים וברח ליהודה, ואנשי יהודה אחר דין ודברים אסרוהו ומסרוהו לפלשתים מפני שהוא בא אליהם. וכך הסביר ה"אור שמח" שמה שמסרו את שמשון אף על פי שלא היה מחויב מיתה, מפני שסיכן את הרבים וכוונתו לדברי הרמ"א (חו"מ תכ"ה ס"א): "מי שמסכן את הרבים כגון שעוסק בזיופים במקום שהמלכויות מקפידות דינו כרודף ומותר למוסרו למלכות". ואפשר להצדיק את מעשה אנשי הספינה גם מטעם נוסף המובא בתוספתא (תרומה פ"ו כג): "סיעה של בני אדם שאמרו להם גויים: תנו לנו אחד מכם ונהרגהו

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

סיפור ליום הכיפורים

יום כיפור בעיירה נידחת באפריקה

אתם יודעים היכן ממוקמת קנו? בידקו במפה של ניגריה במערב אפריקה. היה זה בסתיו 1963. אך מי באקלים הלוהט...

המשך בעמי 2

תמימה טובה למעוזי בסוד שיח ולכל בני ישראל

ואם לאו הרי אנו הורגין את כולכם, יהרגו כולן ואל ימסרו להן נפש אחת . . . אמר ר' יהודה: במי דברים אמורים בזמן שהוא מבפנים והן מבחוץ, אבל בזמן שהוא מבפנים והן מבפנים הואיל והוא נהרג והן נהרגין יתנוהו להן ואל יהרגו כולן". וטעם הדבר הוא שהטענה "מאי חזית דדמך דידך סומק טפי" (מה ראית שדמך אדום יותר) הוא כשקיימת אפשרות שאם האחד ייהרג השני יחיה ויינצל, אבל במקרה שבין כה וכה האדם שמבקשים אותו ימות, אלא שאם ימסרוהו ינצלו האחרים, למה שימותו האחרים אם בלאו הכי גם הוא ימות. וכך היה במקרה של יונה, שבכל מקרה יונה היה טובע, אלא שאם יקדימו ויטילו אותו לים ישקוט הים מזעפו וכל אנשי הספינה ינצלו, במקרה כזה עדיף שימות הוא ואל ימותו האחרים. עוד מובא במדרש: "אמר להם (יונה): לא אכחד מכם כי בשבילי הצרה הזאת עליכם שאוני והטילוני אל הים וישתוק מעליכם, שנאמר: ויאמר אליהם שאוני והטילוני וגו'. ר' שמעון אומר לא קבלו האנשים להפיל את יונה אל הים והפילו גורלות עליהם ויפול הגורל על יונה, שנאמר: ויפילו גורלות ויפול וגו'. מה עשו? נטלו את הכלים שבאניה והשליכו אותם אל הים להקל מעליהם ולא הועיל מאומה, רצו לחתור ליבשה ולא יכלו. מה עשו נטלו את יונה ועמדו על ירכתי הספינה ואמרו אלוקי עולם ה' אל תיתן עלינו דם נקי, שאין אנו יודעין מה טיבו של האיש הזה. אמר להם: בשבילי הצרה הזאת עליכם שאוני והטילוני אל הים, מיד נטלוהו והטילוהו עד ארכבותיו ועמד הים מזעפו, לקחו אותו אצלם והים סוער עליהם, הטילוהו עד טבורו והים עמד מזעפו, והעלו אותו אצלם והים הולך וסוער עליהם, הטילוהו עד צוארו ועמד הים מזעפו, ועוד העלו אותו אצלם והים הולך וסוער עליהם, הטילוהו כולו ומיד עמד הים מזעפו". מדברי המדרש אנו לומדים מה שכתב "הדרכי משה" בשם הגהות מימוניות: "שצריך לחזור לכתחילה על כל צידי צדדים קודם שימסרוהו", וכך נהגו אנשי הספינה שלא השליכוהו אלא רק אחר שנוכחו שכל המאמצים להצלתו לא הועילו אז נטלוהו והטילוהו אל הים.

סיפור ליום הכיפורים

יום כיפור בעיירה נידחת באפריקה

אתם יודעים היכן ממוקמת קנו? בידקו במפה של ניגריה במערב אפריקה.

היה זה בסתיו 1963. אך מי באקלים הלוהט, על גבול מדבר סהרה, יודע להבדיל בין הסתיו והאביב? רק העופות הדורסניים העטים ממעל, ויורדים אל חצרות הבתים כדי לחפש איזו חתיכת בשר זנוחה. העננים כיסו על השמש, והחול ממדבר סהרה מקשה על הראות. היה זה בשעות הצהריים המוקדמות בעיירה המוסלמית הקטנה הזו ואז לפתע נזכרתי. אלוקים אדירים! הערב יום־כיפור! מה, למען השם, אני עושה בעיירה הנידחת הזו? מדוע לא דחיתי את הנסיעה בעוד שבוע, כדי שאוכל למכור את הצמיגים האלה? פשוט פרח מזיכרוני. וכך אני יושב, בפונדק העתיק מימי הבריטים, בוהה בכנפי המאוורר המסתובבים וחושב על מחילה וסליחה...

קמתי, ניגשתי אל משרדו של מנהל הפונדק האנגלי. "מר ווקר, תוכל אולי לומר לי האם ישנם יהודים המתגוררים בקנו?

"יהודים"?

"כן, אדוני. יהודים".

"ובכן... תן לי לחשוב. מר רוקח הוא יהודי, אך הוא לא חפץ שידעו על כך. אבל מר סידקי הוא יהודי. משום מה, החנות שלו סגורה היום".

"היכן מתגורר סידקי"?

"מעל החנות שלו".

"תוכל לומר לי היכן ממוקמת החנות"?

"כמובן, אדוני. לך ברחוב המרכזי ותמצא את הבית בפינה השנייה, לימינך. זהו הבית היחיד ברחוב אשר לו שתי קומות. לא תוכל לפספס אותו".

התחלתי לצעוד, הרחוב היה מלא חול. בקושי יכולתי לראות את פני האנשים ברחוב, אך סוף כל סוף הגעתי אל הבית. החנות הייתה סגורה ומסוגרת, הכול היה חשוך ושקט. התחלתי לנקוש על החלון באגרופי ולפתע נפתח החלון בקומה הראשונה.

"מי שם"? שאל האדם מלמעלה.

"שלום עליכם" אמרתי.

"עליכם השלום, ברוך הבא. אנא עלה במדרגות בצדו האחורי של הבניין. כולם מחכים לך".

מחכים לי? לא הבנתי. מעולם לא פגשתי את האיש הזה. בכלל לא ידעתי שיש יהודים בקנו. מדוע הוא אמר זאת? אט־אט טיפסתי במעלה המדרגות, וכשפתחתי את הדלת מצאתי 9 יהודים, טליתות על כתפיהם, שקידמו אותי בברכת "ברוך הבא".

כעת הבנתי מדוע הם חיכו לי. אני הייתי היהודי העשירי. העשירי למניין.

{מתוך אתר בית חב"ד}

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

תמימה טובה
למעניי בסוד שיח
ולכל בני ישראל

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net